երարու զօդուած անուանական թելով մը՝ կարծես թէ միւնոյն ձեռքը կը վարէ։

Երկու հատորներուն մէջ-ալ քննադատական տեսութիւնները երարու կը յաջորդեն հեւասպառ վազքի մը մէջ, մերթ ուղղագնաց և մերթ դարձդարձիկ, և յաճախ զօրաւոր սրունքներ ունենալու է կարենալ հետեւելու համար հեղինակին որ յերաւի շատ լաւ մարզած է ինքզինքը այս ճիւղին մէջ. ան ոչ միայն կը լուսաբանէ այլ նաեւ՝ կարծես կը թելադրէ. և այնպէս կը թուի թէ իր խորհրդածութիւններէն կրնան օգտուիլ ոչ միայն ընթերցողները, այլ երբեմն իսկ արուեստագէտները՝ որոնց մասին կը խօսի Վիլացցի Աշրաֆեան)։

Եթէ այս ընթացքով շարժի, հեղհեղ աւելի ուռճանալով՝ Աշրաֆեան պիտի հանդիսանայ պատկերախաղի արուեստին ամենէն ուշագրաւ տեսաբաններէն մին, մանաւանդ որ իր մշակած գեղեցիկ գրեթէ անկոխ է տակաւին։ Եւ այս՝ պատիւ կը բերէ մեզի։

Կը հիանամ Աշրաֆեանի վրայ. սակայն հիացումս աւելի մեծ պիտի ըլլար՝ եթէ նոյն ձեռնհասութեամբ խօսէր զուտ գրական դէմքերու մասին, մանաւանդ հայ գրական դէմքերու։ Արդէն այս ուղղութեամբ սկսած էր աշխատիլ, տակէ տարիներ առաջ, ուշագրաւ յաջողութեամբ։ Ծանօթացնել հայ հանճարներ Արեւմուտքին նոյնիսկ համեստօրէն. ահաւասիկ վսեմ գործ մը, որ տակաւին չէ կատարուած ըստ բաւականի։ Հակառակը կատարուած է, և շքեղ կերպով։ Ուրեմն կը մաղթենք Աշրաֆեանի՝ որ շարունակէ իր սկսած նախորդ գործը։ Բարոյական վարձք մը պիտի ունենայ այն առնելու որ կարելի չէ փոխարինել ուրիշ ոչ և է վարձքով։

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

Etudes sur L'Art Médiéval en Géorgie et en Arménie. – Jurgis Baltrusaitis: Հրատ. Փարիզ, 1929, քառածալ, թղթակազմ, էջք 111, նկարք 179։

Իրաւ ուշացած է դրախօսականս այս հատորի մասին, որուն նոր միայն ծանօթացայ եւ տիրացայ, սակայն այսպիսի ուշացումներ այսպանելի չեն մեր իրականութեան մէջ, երբ նկատի առնենք շատ այսպանելի թերացումը մեր մատենագրութեան մէջ նոր հրատարակութիւնները պարտ ու պատշաճ դրախօսելու։ Ոչ միայն դրախօսողներ կը պակսին մեզի, այլ բացի երբեմն երեւցող պատահական դրախօսականներէ, որոնք շատ անգամ աւելի քննադատական գործեր են, հայ կամ հայագիտական նոր հրատարակութեանց յարաւեւ եւ կանոնաւոր ցանկերու հրատարակութիւնը չունինք, որուն դիմելով մեր մէջէն հետաքրքիրներ կարենան տեղեակ ըլլալ նոր հրատարակուած գործերու մասին։ Ուրեմն թող զարմանալի չթուի այս քիչ մը ուշացած դրախօսականս՝ այս դրախօսուելիք մեծարժէք եւ կարեւոր գործի մասին։

Պալթրուսայիտիս նախաբանին մէջ կը յայտնէ որ այս գործին առաջը հաւաքած է 1927 եւ 1928 տարիներուն ճամբորդութեան ընթացքին։ Ես անձնապէս զինքը ճանչնալու պատիւը ունեցայ Փարիզ 1946ին այցելութեանս, շնորհիւ Փարիզաբնակ ազնիւ բարեկամիս՝ Պր. Հայկ Պէրպէրեանի, որ հանդիպում մը կարգադրեց Պալթրուսայիտիսի տունը։ Մեր այցելութիւնը եղաւ խիստ հաճելի, եւ ես յանհունս երջանիկ եմ այդ առիթին եւ ծանօթութեան համար։

Երիտասարդ դեռ, համեստ, գրեթէ շատ քաշուող հեղինակը եւ իր շնորհալի տիկինը, մարմնացումը ազնիւ ընդունելութեան, ոչ միայն մեզ երախտապարտ թողուցին իրենց հիւրամեծարութեամբ, այլ եւ Պալթրուսայիտիս ցոյց տուաւ լուսանկարներու մեծ եւ ընտիր հաւաքածոյ մը՝ միջնադարեան զանազան հայ խաչքարերու եւ քանդակներու, որոնց մէջ մասնաւոր անյաղթութեամբ մը դիտեցի հին Զուղայէն բերուած լուսանկարները։ Քանիցս ես ալ ի զուր փորձեցի հին Զուղայ այցելել, լուսանկարելու համար

հոն գտնուող անթիւ եւ աննման խաչքարերը, կամ գոնէ յիշատակարաններ հաւաքելու համար։ Կարծեմ միակ բախտաւորը Պալթրուսայիտիս եղած է ցարդ, որ թէեւ մինակ օրուան մը համար կրցեր է հրաման ստանալ Խորհրդային սահմանապահ ուժերու հրամանատարութենէն՝ այցելել հին Զուղայ եւ լուսանկարել խաչքարեր։ Կը պատմէ որ այդ առիթէն օգտուելով իրեն ընկերացեր է ողբացեալ Բրոֆ. Աշխարբէկ Քալանթար։ Այսպէս տարիներ վերջ անակնկալ երջանկութիւնը կ'ունենայի Փարիզի մէջ այդ խաչքարերէն բաւական թիւով լուսանկարներ տեսնելու։

Պալթրուսայիտիսի ներկայ գործը բաժնուած է քանի մը գլուխներու, որոնցմէ առաջինը նուիրուած է «հիւսկէնը Անդրկովկասի մէջ»։ Ուր հիւսկէնաձեւ զարդանկարչութեան յարաբերութիւնը կը մշակուի գիտականապէս, ինչպէս նաեւ գծաւորի գիտականապէս։ Անտարակոյս այս գծաձեւին զաղտնիքը միայն Հայ, Վրացի կամ Կովկասեան նմոյշներով չի լմննար։ Հետաքրքրական է որ այդ ձեւ զարդարուեստը շատ ընդհանուր կերպով գործածուած է Իրլանտայի եւ Սկովտիոյ մէջ ալ։ Բնական է Պալթրուսայիտիսի նպատակին մէջ չէ նիւթը այդ խիստ ընդարձակ ձեւով մշակել, եւ կեդրոնացուցած է որոշ շրջանի։ Առիթ պիտի ըլլայ ինծի դարձեալ անդրադառնալու իր այս ուսումնասիրութեան՝ երբ այլուր մենագրութիւններ ունենամ հրատարակելու զորդարուեստի եւ մանրանկարչութեան մէջ մեր այդ արուեստաձեւին զարգացման մասին։

Ասոր կը յաջորդէ «Վրական զարդանքներ» գլուխը, ուր ծաղկազարդը եւ տերեւազարդը նկատի կ'առնուին։ Հոն կան եղակի նմանութիւններ հայ զորգի նաեւ հայ պղնձագործութեան զարդարուեստին հետ՝ որոնց մասին կ'արժէ աւելի նիւթ ունենալ։ Յետոյ կու գայ «քանդակագործութիւնը Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ», նախորդներուն նման բազմաշխատ եւ մեծարժէք, ըլլալով անհատնում աղբիւր մը ապագայ պրպտողին համար։ Իսկ վերջին գլուխը ամբողջ մենագրութիւն մըն է Վրական ճարտարապետական յատակագիծերու արուեստի մասին։ Հուսկ կու գան նկարներու զոյգ ցանկեր, Կովկասի մէկ աշխարհացոյցը, եւ արտահանուած նկարներու խիստ ընտիր շարքը, թուով 179 հատ, գրեթէ ամբողջութեամբ առաջին անգամ հոս տրուած։

Այս մեծարժէք եւ աննման գործը, պատրաստուած կարող հետախոյզ գիտնականէ մը, մեծ նպաստ է մեր ուսումնագիտական աղքատ գրականութեան, ոնգիտական աղքատ գրականութեան, որուն մէջ ասոր նման մնայուն գործեր շատ հազուագիւտ են։

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀՈԳԻՈՑ

ՄԱՅՐ ԹԵՐԵԶԱ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆԻ

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը խոր սուգով կը համակուէր 1946, Նոյեմբեր 19-ին անդարձ կորուստով իրենց վաստակաւոր անդամուհիներէն Մայր Թերեզա Յովնանեանի։

Մինչ հոս «Բազմավէպ»ի ընթերցողներուն կը ներկայացնենք իր դէմքը՝ կ'ուզենք շեշտել որ նէ ոչ միայն վանական թաքուն շրջանակի մէջ ապրած կուսան մը՝ այլ նաեւ ազգային վարժարաններու մէջ որպէս դաստիարակ հայ աղջկանց՝ նկատելի դէմք մըն է։ Նէ ամէն բանէ աւելի սիրտ և հոգածու խնամք ցոյց տուած է միշտ իբրեւ ճշմարիտ մայր՝ իր ձեռքէն անցած անթիւ հայ ընտանիքներու աղջիկներուն՝ սորվեցնելով անոնց անկեղծ և բարեպաշտ կրօնական վարդապետութեան հետ՝ նաեւ ճշմարիտ

digitised by A.R.A.R.@